

A tenyésztői tudás próbaköve

A telivér és a lovassport

Angol telivér nélkül nincs eredményes lovassport. Ahhoz, hogy ennek az állításnak a valóságát megértsük, egy kicsit pillantsunk vissza a múltba.

A mai lovassportágak a múlt század végén születtek. A díjugratás kezdete egy 1864-es dublini, a díjlovaglász pedig egy 1873-as pozsonyi eseményhez fűződik. 1815. június 18-án Napóleonnak „de la Guernière” tanain a klasszikus, összeszedettség, a hátsó lábak feletti abszolút uralom elméletére épülő kiképzést kapott francia lovassága állt az egyik oldalon. A másikon Wellington herceg által vezetett angol és a Blücher irányítása alatt álló német lovasság.

A szakadó esőben, sáros, ragadós, mély talajon Napóleon lovasai lassú ügetésben vonszolják magukra előre. Wellington katonái angol telivérrel nemesített lovakon ülnek, lovasaik kiképzésének szerves része a falkavadászat volt. Ilyen körülmények között is – egyes források szerint még zabláikat is kikapcsolták, hogy csak előre tudjanak menni zavartalanul, de menekülésre, megfordulásra még lehetőségük se legyen – könnyed, tényező vágtában, mindent elsőprő lendülettel támadtak a francia lovasságra. Lendületük kettétörte a franciák ellenállását és eldöntötte a csata sorsát.

A waterlooi csata indítja el az angol telivér diadalútját Európában. A kontinens országában is megindul a galoppversenyzés és Európa szinten minden országában az angol telivér válik a használati lovak nemesítő fajtájává.

Megszületett a modern sportló.

1901-ben jelenik meg Caprilli munkája, amely gróf Széchenyi Dénes gondolataira épülve, a telivér lendületére, előremenő készségére szabott kiképzési elveket írja le. Ezzel ugrásszerűen nő a teljesítmény, megszületik a modern lovassport. Vagyis: a mai lovassport nem létezne az angol telivér térhódítása nélkül.

A magyarok új iránti fogékonyságát jelzi, hogy már 1783-ban 4 angol mén érkezik Erdélybe, köztük az idős Wesselényi Miklós által vásárolt Alexander.

A magyar lótenyésztés az angol ménnek nemesítő hatására szinte virágba borul és jobbnál jobb lovakat, új lófajtákat ad országnak, világnak.

Ifj. Wesselényi Miklós írja: „Nem lehet örömmel nem nézni, hogy mely jó használható, s egyszersmind pénzzé is tehető lovak szaporodnak 1823-tól fogva a pénzért hágó angol ménlovaktól; s hogy ezeknek mind formálják, mind belső tulajdonságok a legmerészebb reményeket is mennyire felülmúlta... gyakran gyenge, s többnyire egészen régi szabású kancákból a mostani ízlésnek megfelelő jó csontú, s hatalmasan menő csikóit látni ezen angol ménlovaknak.”

A könnyű, gyors magyar kocsiló, a magyar jukker és a könnyű, nemes magyar huszárló a maga nemében kiváló szerte a világon.

A magyar lovassportban az angol telivér és a telivér közvetlen nemesítő hatása alatt kialakult félvér a kezdeti idők óta meghatározója volt az eredményeknek.

A Magyar Lovassport Egyesületek Országos Szövetségének lapja a Szent György, 1924-től 1944 végéig jelent meg.

A Szent Györgyben feljegyzett ismert származású, eredményes sportlovak fajta szerinti megoszlása a következő:

angol telivér	
apaságú félvér	38 százalék,
angol telivér	21 százalék,
kisbéri félvér	19 százalék,
mezőhegyesi félvér	18 százalék,
arab származású	2 százalék,
egyéb	2 százalék.

Tehát az ismert származású sportlovak 78 százaléka angol telivér, illetve magasan telivérezett félvér volt. Ha az eredményeikkel kiemelkedő egyedeket vizsgáljuk, akkor a listán szinte csak angol telivéreket, illetve telivér apaságú félvéreket találunk. Telivér volt az 1936-os olimpiai bronzérmes Sellő; az olimpia military-versenyzésben ötödik helyezést elért Pandur és a kilencedik helyet szerzett Irány telivér mén után született félvérek voltak.

Gyakorlatilag az előbb jelzett arányt követik az 1945 után a Magyar Lovas Szövetségnél bejelentett sportlovak is. Az éves sportló-nyilvántartások fajtamegosztása a 70-es évek végéig hasonló képet mutat.

A legeredményesebb egyedek származása az olimpiák tükrében a következő: Széplány az 1960. évi római olimpia díjugratásának 10. helyezettje a kisbéri fajtájú Széplak I. lánya, anyját 94. Fortis-t Fortis telivér mén után nevelték.

Bohém az 1980-as moszkvai olimpiai díjugratásának egyéni 7. helyezettje Mezőhegyesen született; apja a kiváló ugró, versenyfélvér Krózus, a telivér Zoagli fia, anyja, Schneider Fáni holsteini kanca.

Amikor a lovat utolsó „hétköznapi munkahelyéről” a mezőgazdaságból is kiszorította a gép és a lótenyésztés egyedüli tenyészcélja a sportló lett, természetsszerűleg szinte a világon mindenütt megnőtt az angol telivérmenek génhánya és jelentősége.

A mezőgazdasági igavonóból sportlóvá történő átformálást döntő többségben angol telivér ménekre alapozzák. Ez a folyamat legpontosabban az NSZK lótenyésztésében követhető. Ebben az országban 1974 óta minden évben – az ivadékaiknak a lovassportban nyert pénzgyerményei alapján – közzéteszik, az apamének rangsorát.

Ezekből az adatokból sok elemzés is készül, és minden évben megjelennek a legeredményesebb ménvonalainak 80 százaléka nemesítő vonal, tehát angol telivér, angol-arab, illetve trakehneni vonalalapító utódaiból alakul ki. Elvértve akad a legjobbak között egy hannoveri, holsteini, vagy westfáliai „fajtiszta” vonal.

Ennek ellenére, amikor a magyar lótenyésztők sportlótenyésztésünk javítására méneket importáltak, mindig fajtiszta méneket, tiszta hannoverit, tiszta holsteinit szerettek volna kapni és csak azért nem azt hozták, mert ilyent már egyszerűen nem találtak.

Az 1984-es Los Angeles-i olimpia az angol telivérnek és a magasan telivérezett nemes félvérnek elsöprő diadalát hozta. Érthető, hogy az egész világ tenyésztőinek figyelembe még fokozottabban az angol telivér felé fordult. Közben a mi sportlovat tenyésztő méneseinkből szinte teljesen kiszorult az angol telivér.

A magyar sportlóval úgy jártunk, hogy hús és paprika nélküli langyos krumpli-levet kínálunk igazi magyar gulyásként és „felháborodunk”, hogy nem igen viszi senki.

Természetesen nem mindegy melyik angol telivér mént választjuk ki sportlótenyésztésre. A mének rendelkeznie kell az ivadékaitól remélt tulajdonságokkal. Kevésbé lehetne találékosan megfogalmazni, milyen elvek alapján nem szabad egy mén kiválasztásánál eljárni, mint amelyet egy lótenyésztésben dolgozó szakember mondott nekem a közelmúltban. Olyan angol telivér mént választottak ki sportlótenyésztésre, amelynek származásában kétszer szerepel „Kincsem”. Ez ma már a versenylovenyésztésben sem jelent minőséget. A sportlótenyésztésre alkalmas telivér mén kiválasztása a tenyésztői tudás próbaköve.

A legegyszerűbb és legcélravezetőbb természetesen a lovassportban eredményesen szereplő angol telivér mének felállítása lenne. Ezt a Hortobágyon felállított Francia és Mezőhegyesen még élő, kitűnő Kemál rendkívül tehetséges ivadékai egyértelműen bizonyítják. Sajnos ma már a lovassportban is alig akad telivér sportló.

Ma nyereséges versenylovat tenyészteni és a pályán tartani. A versenylovenyésztésre alkalmatlan egyedek gyakorlatilag addig „keresik a pénzt” a pályán, amíg teljesen lerokkannak. Ha eredményes sportlovat akarunk, ezen feltétlenül változtatnunk kell.

Ebben a reménytelennek tűnő helyzetben az első reménysugarat a Magyar Lóverseny Vállalat elmúlt év végi ménszemléje jelentette. 67 telivér és versenyfélvér mént szemlélhettek meg a sportlótenyésztők és sportlovasok a Kincsem-park jártatójában. Igaz: ezek a mének még nem kerültek a sportba. Ám az első lépést a többi is kell, hogy kövesse.

Nemcsak ménvonalaink, kancacsaládjaink is voltak, amelyek értékes sportlovak sorát adták a lovassportnak. A Krözust, Kalifát, Szakértőt, Karcsút adó Kreola-család már nincs meg, a Róbert Károlyt, Rakétát adó értékes Kathleen Riley családját is elfecséreltük, de pl. a Terikét, Tónust adó ír telivér Tonerl családja ma még megmenthető lenne.

Az előrelépés fontos lehetőségét jelenthetné, ha összegyűjtve ezeket a kancákat sportlócéllal párosítva létrehoznánk egy elkülönített telivér állományt. A lovassport is, a sportlótenyésztés is jól járna egy ilyen célpárosítással továbbtenyésztett állománnyal. Telivér nélkül nincs és

nem lesz eredményes magyar lovassport. Ebbe nem akarunk beletörődni. Ezért az első lépést azonnal követnie kell a következőknek!

Dr. Hecker Walter